

Ecclesiae atque de quibusdam quae ad spirituale Marthae ministerium spectant.

9. De his quae ad Marthae ministerium pertinent et qualiter dimisso ministerio suo eadem se debeat Martha habere.

10. De aeterna praedestinatione electorum et de eo quod eidem praedestinationi non praejudicent temporales culpae eorum.

11. De donis divinae misericordiae et de diebus quatuor quos habuit Lazarus in monumento, de resurrectione ejus, atque de eo quod cum Domino in Bethania discumbit quae omnia ad novitios spectant.

12. De conversatione virorum religiosorum qui in claustro comorantur.

13. De perfecta quam habet anima fidelis erga Deum dilectione et de septem generibus beneficiorum quae ei Deus conferre dignatur.

14. De perfecta claustralium perfectione et de sanctitatis quem ad eos qui prope et qui longe sunt emittunt odore.

Notre Confrère se confond devant l'idée que l'étude de l'oeuvre d'Adam Scot reste toujours embryonnaire. Malgré cet aveu, nous n'avons qu'admiration pour un ouvrage que nous fait connaître Adam révélé par ses oeuvres : un Adam replacé dans son milieu monastique et intellectuel, et si parfois il nous fut difficile de suivre pas à pas l'auteur dans son exposé, c'est que nous n'avons peut-être assez approfondi le mouvement augustinien, qui fut à la base de la pensée chrétienne et de la vie ascétique et mystique des XIIe et XIIIe siècles.

Tongerloo.

A. ERENS.

L. M. J. Philippen, *De Heilige Norbertus en de strijd tegen het Tanchelmisme te Antwerpen*. (Overdruk uit *Bijdragen tot de Geschiedenis*. Antwerpen, 1934).

Een studie als deze, bij gelegenheid van het jubeljaar van het afsterven van den H. Norbertus, en gewijd aan de zeer interessante periode van zijn leven te Antwerpen, was ons uiterst lief, en niet alleen bedanken wij den Zeer Eerwaarden Heer Philippen de pen opgenomen te hebben ter eere van onzen Heiligen Ordestichter, maar wij loven hem tevens met zooveel omzichtigheid, takt en oordeel, het omstreden vraagstuk der verhouding van Norbertus van Xanten tot het Tanchelmisme beoordeeld te hebben.

Op onze dagen immers van nuchtere historische kritiek, gaat het

niet meer op de doode letter te aanvaarden van een middeleeuwsch verhaal, zonder dat de uitdrukkingen naar waarde gewogen worden en de waarheid getoetst aan andere feiten, gebeurtenissen, toestanden, waarover de historie haar besluiten heeft getrokken.

In dezen zin wordt dan ook de strijd van St. Norbertus tegen het Tanchelmisme te Antwerpen beschouwd in de onderhavige studie. Eerst worden de voornaamste bronnen aangeduid, welke deze periode belichten : 1) De brief van de kanunniken van Utrecht aan den kerkvoogd van Keulen, 1112; 2) De *Introductio ad Theologiam* van Abaelardus (begin XIIe e.); 3) De die gekende oorkonden welke de stichting van de St. Michielsabdij bevestigen; 4) De brokken uit Vita B en A van St. Norbertus; 5) De voortzetting van het Chronicon van Sigebertus van Gemblours, eensdeels door een Norbertijn, en anderzijds door een monnik van Vaucelles. Met die bronnen moet met omzichtigheid gehandeld worden. Nr. 1 is een beschuldigingsakte, waarin tegenover de tegenpartij natuurlijk de zwaarste misgrijpen worden voorgehouden. De passus uit Vita B & A, alsmede de Praemonstratenser voortzetting van de kronijk van Sigebertus, ontspruiten van schrijvers die tot mekaar in betrekking staan en die in eenzelfde geest St. Norbertus zoo hoog mogelijk op zijn voetstuk stellen.

Om thans den Heiligen Norbertus in zijn historisch kader te plaatsen, worden door E. H. Philippen twee vraagstukken bestudeerd :

1°) *Het objectief van Norbertus bij zijn optreden te Antwerpen* : Wij staan in een tijd waarop de kerkelijke overheid de vervanging van seculiere geestelijkheid door reguliere in de hand werkte. Dit wordt te Antwerpen door Norbertus bewerkstelligd, waar alhier door hem het seculier kapittel van St. Michiels « gesublimeerd » wordt, dat in het Nicolaïsme vervallen was. Dit geschiedde in 1124. De kanunniken die in de praemonstratenser Orde den regel van den H. Augustinus willen aanvaarden, mochten aan de St. Michielskerk gehecht blijven. Vier lieten zich overhalen. De proost en de 8 andere moesten de plaats ruimen en de bidplaats, daar waar een nieuw centrum groeiend was, zou de grondvesting zijn van het O. L. V. kapittel.

2°) *De beteekenis van het Tanchelmisme te Antwerpen en zijn uitroeiing*. Hier betracht schrijver het beeld van Tanchelm gelijk het traditionneel gekend is, tot de werkelijkheid terug te leiden. Een ketter was hij alleszins, dat blijft onbetwist; maar alles laat vermoeden dat hij een rechtgelooovige pausgezinde hervormer was, die het aandurfde naar Rome te gaan. En wat Tanchelm ook aangetijgd

wordt, toch zou hij Antwerpen niet gehad hebben als groot operatieterrein, maar zijn antisacerdotalische beweging is naar Antwerpen overgewaaid. Alles wat de dokumenten over Tanchelm verhalen, moet niet als klinkende munt aanvaard worden : heel zeker werden de feiten aangedikt, en werd veel beeldspraak gebezigd. Zoo wordt hij dan traditioneel de zondebok voor de gereformeerde seculiere Antwerpsche kanunniken. Maar in de stad, naar aanleiding van de antisacerdotalische drijfverijen, kwam de noodzakelijkheid meer naar voren de zielezorg op beteren voet in te richten, wat Norbertus in zijn stichting doorvoerde. Maar tevens heeft de Ordestichter de H. Mis, die tot dan toe hoofdzakelijk beschouwd werd als tot de getijden hoorend, uit haar toenmalig verband gesteld, en als een zelfstandige godsdienstige handeling voorgesteld. Zóó de Z. E. Heer Philippen.

Deze uiteenzetting in haar hoofdvorm, is een merkwaardige bijdrage tot de geschiedenis van de godsdienstige stroomingen in de XIIIe eeuw. Zij vormt een basis en wij gaan er gansch akkoord mee. Toch zal nog wel gelegenheid te over zijn om ze verder door te voeren en wellicht enkele te scherpe kanten af te tornen. Men mag immers vooreerst niet beginnen, in de beschouwingen aangaande de twee gekende Vita's van Norbertus, deze op dezelfde leest te schoeien als hoogmiddeleeuwsche en Merovingische heiligenlevens. De feiten in deze levensbeschrijving naar voren gebracht zijn alle langs andere dokumentatie getoetst en waar bevonden. Slechts een paar onnauwkeurigheden aangaande enkele data zijn gevonden. Die feiten moeten dus bepaald afgescheiden worden van het « borduurwerk » van den hagiograaf. — Verder zal nog beter moeten verduidelijkt worden hoe de « sublimatie » van kapittels, — want dat is maar nevenzaak in het opzet van Norbertus, — ingekleed moet worden in de hervormingsbeweging dier dagen : de Regel van Aken, of de « Regula cleri Romani » ? — Ook kan Tanchelm niet als een alleenstaande hervormer en ketter beschouwd worden. Zeer leerrijk is op dit gebied het werk van Johannes von Walter, *Die ersten Wanderprediger Frankreichs* (Studien zur Geschichte des Mönchtum) 2 deel. Leipzig, 1903-06). Daar wordt het optreden van verscheidene zulker « hervormers » naar voren gebracht. Allen, gelijk ook St. Norbertus, gelijk ook de geestelijke schrijvers dier tijden, hebben het over een naleven van de *Vita Apostolica*. Zij trekken als Christus predikend door de gouwen, en hebben als hij rondom zich een schare volgelingen, mannelijke en vrouwelijke. Voor de nachtrust lagen de mannen aan een kant, de vrouwen aan den anderen,

en de « profeet » lag in het midden, tusschen in de twee scharen. Hoe makkelijk kon zulks aanleiding geven, zoo niet tot feiten, dan toch tot vermoedens van dingen, gelijk aan deze die Tanchelm aangewreven werden. En men weet uit gelijktijdige schriften dat men niet nauw zag op zedegebied. Vergelijk b.v. *Everwini Steinfeldensis praepositi epistola ad S. Bernardum de haereticis sui temporis* (M a b i l l o n , *Vetera Analecta*. Parijs, 1723, blz. 473). Of lees enkele bladzijden uit het *Chronicon Ninoviensis*, uitg. D e S m e t (Recueil des chroniques de Flandre, dl. II, 1841) : dan is men genoegzaam gesticht.

Deze bemerkingen zijn niet neergeschreven om de uiteenzetting van E. H. Philippen af te breken, maar om enkel aan te duiden hoe het mogelijk is een nog dieper inzicht te krijgen over onderhavig onderwerp, waartoe de weg meesterlijk door hem werd gebaand.

Tongerloo.

A. ERENS.

Jac. S c h r e u r s , M. S. C., *Norbertus van Gennep. Een Pelgrim op aarde*. Schiedam, Vox Romana, 1934.

Het achtste eeuwfeest van Sint Norbertus' dood heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan en de inspiratie van dit St. Norbertus-spel. Meermalen werd het dan ook te Berne-Heeswijk en in de buurt uitgevoerd, en altijd met meest succes, bij gelegenheid van het achtste eeuwfeest der stichting van deze abdij, dat in het teeken stond der herdenking van het afsterven van den stichter der orde.

Het eeuwige heimwee van de ziel naar God wordt in dit stuk uitgedrukt op een zeldzaam-strakke, pakkende, meeslepende manier. Norbert van Gennep wordt hier voorgesteld als een voorbeeld van iemand die als motto over zijn leven geschreven heeft : « Ik ben een pelgrim op aarde en ga voorbij ». Het lag niet in de bedoeling van den schrijver den H. Norbertus in heel de kracht van zijn reuzengestalte en in de uitstraling van zijn werk te stellen, maar in hem de vertolking te geven van de ziel die God zoekt, verzet en tegenspraak ten spijt : de machtige strijd, waarin een hoog ideaal zegeviert.

A. E.